L'AIGUADOLÇ 43-44 (2015), pàg. 129-134 Edita: Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta

APUNTS NECESSARIS PEL QUE FA A LA RECUPERACIÓ DE LA TRADICIÓ ORAL

(Pepa Guardiola: *Contes de Riurau. Contes populars de la Marina Alta*, il·lustracions de Ximo Gascón, Edicions 96, La Pobla Llarga, 2014)

Jovi Lozano-Seser

A l'abril de 2011, fa ja quatre anys, vaig entrevistar Pepa Guardiola per a la revista de la Macma (veterana publicació de la Mancomunitat Cultural de la Marina Alta que vaig redactar i coordinar entre 2008 i 2011 i que ja no s'edita en paper), la qual incloïa aleshores un apèndix final anomenat *Miscel·lània* on s'abordava la trajectòria d'aquelles personalitats de la cultura de reconeguda trajectòria i rellevància dins l'àmbit cultural de la comarca. L'entrevista a l'escriptora de Xàbia estava relacionada amb *El desordre de les dames*, la novel·la amb què Guardiola havia guanyat el Premi Enric Valor de la Diputació d'Alacant l'any abans i que en aquells moments promocionava per mitjà de presentacions i conferències. Per a l'enregistrament de l'entrevista, Guardiola em convidà a sa casa, una acollidora llar als peus del Montgó on es conjuguen les mitologies pròpies de l'escriptora: des de l'evocació d'un paisatge corprenedor, a la companyia d'un jardí ben vívid habitat per les plantes, les essències i les flors que fascinen a la dona que en té cura i devoció.

Tenint en compte, doncs, que el marc de la conversa era un protagonista més de l'encontre, cal dir que la xarrada fou distesa i prolongada, així com el repàs a les instantànies i records que conformen l'obra de Pepa Guardiola: un llarg recorregut de vivències literàries que s'abeuren de la tradició oral per tal de conformar un discurs propi, amarat d'autenticitat, on la puresa del localisme esdevé la base d'un pou de recursos narratius. No debades, a l'hora de definir la seua dedicació a la prosa, l'escriptora retrocedí en el temps per tal de descriure com el bastiment pedagògic de la

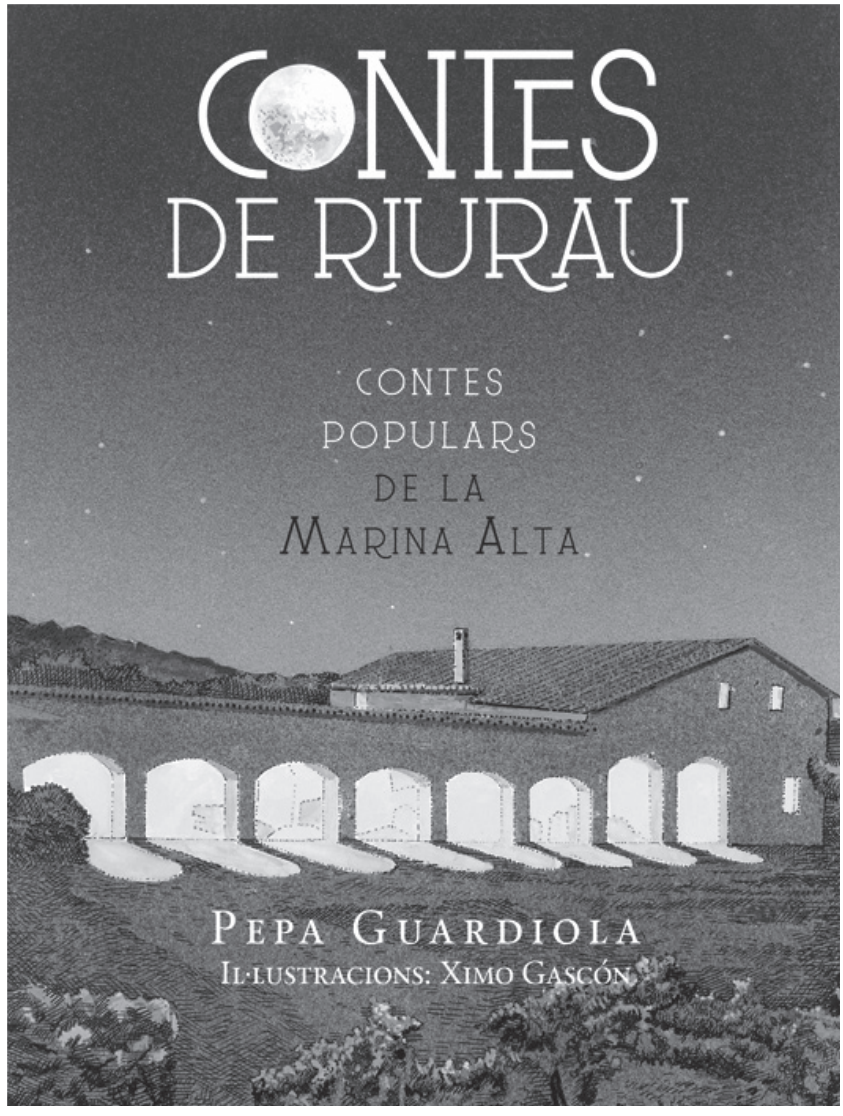
CONTES
DE RIURAU
CONTES
POPULARS
DE LA
MARINA ALTA
PEPA GUARDIOLA
IL·LUSTRACIONS: XIMO GASCÓN

seua tasca docent havia influenciat el talant comunicador, el goig de la recerca i, tot seguit, la construcció literària. En aquell punt del diàleg, Guardiola explicà com en els primerencs anys huitanta hi havia una crida des del món de l'ensenyament, una reivindicació necessària i lògica, enfocada a la selecció i detecció de textos que pogueren introduir-se dins l'aula per tal d'ampliar l'àmbit de la literatura infantil en valencià. Es tractava d'un buit estructural que es veuria satisfet amb la consolidació de les editorials emergents i, sobretot, a la contribució dels creadors que dedicaren el seu temps a traduir la tradició fantàstica, la veu heretada de les nostres llegendes i particulars contarelles.

Hi havia, és clar, l'empremta d'Enric Valor i del seu poderós llegat; una suma de referències que podia entendre's com un engrescador punt de partida des del qual redreçar l'imaginari dispers, sovint inconnex, del País Valencià. Guardiola mencionà en l'entrevista com la gran obra de Valor replegava i literaturitzava tota una sèrie de rondalles populars que no existien en format de llibre. Aquella tasca de recopilació i dignificació, assenyalà l'autora, s'havia de compartir i alhora perpetuar per tal d'abraçar tots els matisos i versions que els nostres relats amagaven –i encara amaguen– en el decurs de la seua descoberta. Des d'aquest punt de vista vertebrador calia incidir en la recerca, resseguir les senderes caminades pel geni de Castalla i així recollir i emmarcar totes aquelles històries que encara no havien estat transcrites, reunides sota una coberta que en cohesionara la vàlua.

Parlem d'uns anys decisius en què no solament es traçà un mapa interior (i exterior) dins la geografia de les nostres llegendes, sinó d'un període on es consensuà la necessitat de produir textos que foren aptes tant per als adults com per als primers i més tendres lectors. Si parem atenció a les paraules de Pepa Guardiola i aprofitem l'avinentesa per capbussar-nos dins la seua obra, descobrirem com hi ha una sintonia constant entre l'afany narrador i el compromís transversal de traduir un món, uns mons, que calia posar en valor per tal d'acostar-los al gran públic.

Hi ha, de manera clara, una visió didàctica dels continguts, sobretot quan l'autora se centra en temàtiques etnogràfiques, però també un interès latent per engrossir el caràcter genèric d'aquests treballs per tal d'abastar altres parcel·les, altres finalitats més profundes, que es veuen finalment abastades. Heus ací la riquesa

del ventall genèric, a més de la variabilitat del *target* d'audiències, de novel·les emblemàtiques de l'autora com ara *Collidors de neu* (1995); obres que demostren que l'esperit narrador de Guardiola té un espectre ampli, polifacètic, que sobrepassa les etiquetes i que, de retruc, les redefineix. Una metamorfosi, talment un debat, que en la literatura saxona està totalment desenvolupat i batejat com a fenomen *crossover* i que a casa nostra necessita replantejar-se, reformular-se, per tal de decodificar escaientment la literatura infantil i juvenil i saber desxifrar-ne la multidisciplinarietat que atresora.

Si ens plantegem la reedició, vint-i-cinc anys després, d'una de les seues obres més destacades, *Contes de riurau*, ens adonarem que aquesta reflexió no és casual. I és que l'acurat *restyling* per part d'Edicions 96 amb noves il·lustracions –en aquest cas, obra de Ximo Gascón– i amb la inclusió d'un conte addicional respecte a la primera versió de 1988, podem dir que el discurs de Guardiola manté la fe en la tradició oral i en les possibilitats d'aquest intercanvi tan íntim com generacional. Si més no, en la introducció de l'obra, l'escriptora analitza com la influència de les noves tecnologies ha relegat a un segon pla, o fins i tot a un tercer grau de separació, als contadors de contes, als transmissors d'històries, dels seus destinataris potencials. L'objectiu de l'autora, en canvi, roman intacte i és projectat amb humilitat i fe dins la introducció del llibre: «La intenció d'aquest recull de contes és donar a conéixer als possibles lectors unes narracions que d'altra forma perillarien de caure en l'oblit...». I és així com se'ns convida a escoltar/llegir peripècies com les de *Perot el Negrot*, *El valent de Lluca* o *Marieta i la granota*; peces que Guardiola escoltà de sa mare, de son pare o fins i tot de veïns com el tio Rafel de l'Oncle i que constitueixen part del llegat sentimental d'una autora que quan es llegeix passa a ser un mateix; el llegat sentimental d'allò sentit i aprés per mitjà d'altres veus, d'altres vides, que formen part de les nostres.

I és que en llegir o reescriure novament aquestes històries, que no són només l'aliment dels somnis i ensonyacions de xiquets i xiquetes, l'autora apel·la directament a la memòria del pare o mare que els acompanya i que també és receptor d'aquestes rondalles, dipositari dels mateixos efectes il·lusoris. En aquest sentit, m'interessa la valoració que el passat hivern féu d'aquest abellidor volum l'escriptor Francesc Gisbert amb motiu de la presentació dels *Contes de riurau* a Cocentaina: «Amb Guardiola, les rondalles,

els clàssics del poble, s'eleven a clàssics de la literatura universal i encarnen una tradició imprescindible. Unes històries ben útils per a l'escola i per a les famílies, per a ser llegides a l'aula, a la vora de la llar o al capçal del llit, abans de gitar els més menuts».

Ben mirat, la literatura no fa profit o ni tan sols existeix si no té aquestes aplicacions domèstiques, quotidianes, vitals... Aquesta col·lecció de contes demostra que la recuperació de les arrels només és possible si hi creiem, de la mateixa manera que l'arquitectura del riurau ha estat una reivindicació cultural finalment reconeguda i privilegiada com a referent (per) a la Marina. El fet que Guardiola escollira un títol tan suggerent en el seu dia és una coincidència que el temps ha consolidat. Amb el mateix sentit de responsabilitat, m'ho va confessar el dia de l'entrevista: «Hi havia un món pendent de transcriure, de relatar, i això s'havia d'esmenar». Tants anys després, heus ací la consistència d'un fruit que torna a ser assaborit amb plaer. Un fruit únic, com la mateixa pansa del riurau: la calidesa de moments fonamentals en la vida com quan escoltem i aprenem un conte amb l'esperança i l'emoció de saber que algun dia l'haurem de contar nosaltres.